

Word, Idea and Meaning Relation in the Locke's and Berkeley's Philosophy of Language

Vedat ÇELEBİ¹

Keywords

John Locke,
George Berkeley,
philosophy of
language, word,
meaning, idea,
function of
language, misuse
of language.

Abstract

In Locke's theory of language, direct correlation of signification is not between words and the objects but it is between the words and the ideas and there exists a compulsory internal contextual relationship among them. For Locke, meaning is the idea in the mind of the person who is using that word. However, Berkeley does not accept this internal relationship and contextual correlation between words and ideas. He criticizes the idea of Locke' that words will be generalized and gain a meaning by making them the sign of general ideas. He does not completely reject abstraction at this phase, but he has a different view than Locke. He does not agree that general abstract ideas are compulsory for communication and information increase.

One more point is that, for Berkeley the main function of language is not corresponding ideas or transmission of them as Locke thinks. According to him, language has pragmatic and verbal affective goals such as to arouse passion, to create or prevent behavioral tender. He explains that the definition of word should be given without any dilemma and it is free of signification of ideas. Besides, this two philosophers mentioned the functions of language and proposed solutions to eliminate ambiguities resulted by misuse of the language. In this framework, the purpose of this study is to present the correlation between meaning and idea in Locke's and Berkeley's view and to compare their ideas on the function of language.

Article History

Received
28 Sep, 2017
Accepted
19 Oct, 2017

Locke ve Berkeley'in Dil Felsefesinde Sözcük, İdea ve Anlam İlişkisi

Anahtar

Kelimeler

John Locke,
George Berkeley,
dil felsefesi,
sözcük, anlam,
idea, dilin işlevi,
dilin yanlış
kullanımı.

Özet

Locke'a göre, dildeki doğrudan imleme bağıntısı, söz-cükler ile şeyler arasında değil sözcükler ile idealar arasında-dır ve aralarında içsel zorunlu bir anlam ilişkisi vardır. Ona göre anlam, sözcüğü kullanan kişinin zihnindeki ideadır. Berkeley ise, sözcük ve idealar arasındaki bu içsel bağıntıyı ve anlam ilişkisini kabul etmez. Locke'un sözcüklerin, genel idelerin işareti yapılmak suretiyle genelleşeceği ve anlam kazanacağı düşüncesini de eleştirir. Bu aşamada gerçekleşen soyutlama edimini de tamamen reddetmese de Locke'tan farklı değerlendirir. Genel soyut ideaların iletişim ve bilgi artışı için zorunlu olduğu düşüncesine katılmaz.

Diğer bir husus, Berkeley'e göre, dilin en temel işlevi Locke'un öne sürdü-ğü gibi sözcüklerin ideaları temsil etmesi ve onları iletmesi değildir. Ona göre, dilin belli bir tutku uyandırmak, bir davranış eğilimi oluşturmak ya da engellemek gibi edimsel, sözel etkisel amaçları da vardır. Anlam da sözcüğün bir ideaya işaret etmesinden bağımsız

¹ Corresponding author. Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, celebivedat@gmail.com

Makale Geçmişi olarak tanımının çelişkisiz olarak verilebilmesinden hareketle açıklanmıştır. Ayrıca, bu Alınan Tarih iki filozof dilin işlevine de değinmiş ve dilin kötü kullanımının yol açtığı anlam belirsizliklerini gidermek için çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu doğrultuda, 28 Eylül 2017 belirsizliklerini gidermek için çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu doğrultuda, 19 Ekim 2017 çalışmanın amacı Locke ve Berkeley’de sözcükte anlam ve idea ilişkisinin ortaya konulması ve dilin işlevi hakkındaki görüşlerinin karşılaştırılmasıdır.

1. Giriş

Dil felsefesi; dilin doğasını, kökenini, yapısını ve anlam problemini felsefi analiz yoluyla ele alan bağımsız bir araştırma alanıdır (Cevizci 2010: 450). Dolaylı olarak bu çalışmada da konu edindiğimiz, dış dünya, düşünce ve dil ilişkisi hakkındaki incelemeleri ya da bu ilişkilerin nesnellik açısından değerlendirilmesini; Platon’a ve Aristoteles’e kadar geriye götürmek mümkündür (Çotuksöken 1998: 14). Özellikle Aristoteles, “Peri Hermeneias’ta bu konuya değinir ve Ortaçağda da sürüp gidecek olan bir geleneğin başlatıcısı olur (a.e.). Aristoteles, düşüncemizin nesnelere ve konuşmamızın da düşünceyi tam olarak yansıttığı kanısındadır. Onun için Aristoteles, dilin yapısının nesnelere yapısını yansıttığını düşünür (Aster 1994: 15). Bu düşünce 20. yüzyılda Wittgenstein’in dil-dünya ilişkisini ifade eden resim kuramında kendini temsil problemi olarak gösterir. Aristoteles, yukarıda adı geçen eserin ilk paragrafında şu düşüncelere yer verir: “Sesle yayılan titreşimler ruhun simgeleridir ve yazılı sözcükler sesle yayılan sözcüklerin simgeleridir” (Çotuksöken 1998: 14).

Felsefe tarihi boyunca egemen düşünce olan Aristoteles’in temsil ettiği zihin merkezli anlam kuramı özde, süre giden bir doğruluk anlayışının sonucudur. Genel olarak bu kuram felsefe tarihinde egemenliğini uzun bir süre korudu. Bu anlayışın bir gereği olarak bir sözcüğün anlamlı oluşu, bir zihinsel olayın ona eşlik edip etmemesine bağlanmıştır (Denkel 1984: 41). Zihinci ya da ideci anlam kuramı olarak bilinen bu anlayış, 18. yüzyılda Locke ve Berkeley’de de görülmektedir. Bu anlayışın bir yansıması olarak, sözcükte anlamı ideadan hareketle açıklayan Locke için ideci anlam kuramı tanımlaması uygun iken anlamı sözcük ve idea arasındaki ilişkiden bağımsız olarak değerlendiren ve anlamı, sözcüğün çelişkisiz olarak tanımının verilebilmesinden hareketle açıklayan Berkeley için zihin merkezli anlam kuramı nitelmesi bir ölçüde daha uygun gözükmektedir.

Berkeley’in yalnızca idelerin ve ruhun var olduğunu, maddenin hiçbir şekilde var olmadığını, zihinden bağımsız bir madde düşünmenin çelişik olduğunu dile getiren idealist öğretisine immateryalizm denir (Cevizci 2010: 345).

Berkeley, Hylas ile Philonous arasında kurguladığı III. Diyalogunda;

“Ben maddî cevherin varlığını yalnızca zihnimde ona dair hiçbir nosyon bulunmadığı için reddetmiyorum; fakat, bu nosyon tutarsız bir nosyon olduğu ya da, başka bir deyişle, böyle bir nosyonun bulunması çelişkili olduğu için reddediyorum. ... bunların mümkün şeyler olması, yani tanımlarında hiçbir tutarsızlığın bulunmaması gerekir” (Berkeley 1996: 97) demektedir.

Ona göre, maddi cevher çelişik olduğu için anlamsızdır. Çünkü zihinden bağımsız bir maddi cevher nitelmesi kabul edilemez. Dolayısıyla da, Berkeley’in Locke’un yaptığı birincil ve ikincil nitelikler ayrımını kabul etmediğini görmekteyiz. Bu bağlamda, immateryalist görüşünün bir gereği olarak asıl karşı çıktığı nokta, zihnin algısından bağımsız bir şekilde birincil niteliklerin (şekil, büyüklük, ağırlık, sayı,

nüfuz edilemezlik) var olduğunun iddia edilmesine ilişkindir. Şu halde, Berkeley, dış dünyanın varlığını değil zihinden bağımsız tözsel bir madde anlayışını reddetmektedir.

Berkeley, bu düşüncelerinin temelini oluşturan “varolmak algılanmaktır” yargısını ileri sürerken şu önermelerden hareket eder: “Kişinin duyular aracılığıyla algıladığı şeyler idealardır; Nesnelerin zihinsel resimleri demek olan idealar algılanmaksızın var olamazlar; öyleyse, duyulanlar objeler algılanmaksızın var olamazlar” (Açıköz 1998: 135-136). Öyleyse, sonuç olarak, “var olmak veya varlıkta olmak algılanmaktır” (a.e., 205-206). Berkeley bu yargıyı şu şekilde temellendirir: “Cisimlerin zihin olmaksızın var olmadıklarından söz ettiğim yerlerde şu ya da bu zihni değil de, olabilecek bütün zihinleri düşündüğüm anlaşılmalıdır” (Berkeley 1996: 63).

Sadece zihinde var olduğunu düşündüğü ideaların sözcük ile ilişkisine baktığımızda, Berkeley’e göre, idealar düşünüleceği zaman sözcüklerden ayrı olarak düşünülmelidir. Burada Berkeley’in sözcüğün anlamının ideadan hareketle açıklanmaması gerektiği düşüncesinin bir yansıması görülmektedir. Sözcük, idea ilişkisinde ideaları kavramak isteyen birisine Berkeley; “bilgi ağacını görmek için sözcük perdesini kaldırmak yetecektir” (Berkeley 1996: 34) der.

İdeayı merkeze alan Locke’un anlam kuramının temelini ise, hem ideaların hem de kelimelerin işaret vasfını taşıdığı fikri oluşturur (Altınörs 2014: 111). Locke, insanların sözcüklerin gerçekteki şeylerin yerini tuttuğunu sanarak yanıldıklarını söyler. Sanıldığı gibi, sözcükler zihinlerimizdeki idelerden başka herhangi bir şeyin yerini tutsaydı, sözcüklerin kullanımı bulanık hale gelirdi. Bu bakımdan, bir sözcüğün anlamını kavrayabilmek için, onun görünürdeki varlığını algılamaya gerek yoktur. Öncesinde de değindiğimiz gibi, sözcüğün anlamını zihindeki idea ile ilişkilendirerek açıklayan bu görüş dil felsefesinde “ideci anlam kuramı” olarak bilinir (Chapman 2000: 10). Bu kuramın öne çıkan tarafı, anlam problemini iletişim ile bağlantısını hesaba katarak değerlendirmesidir (Altınörs 2003: 60-61).

Hülasa, çalışmamız Locke ve Berkeley’de sözcükte anlam kuramını, dilin kötü kullanımını ve dilin işlevinin yalnızca iletişimi sağlamak olup olmadığı problemini idea ile ilişkisi üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır.

2. Sözcük, İdea İlişkisinde Anlam ve Dilin İşlevi Problemi

Algılayandan bağımsız olarak şeylerden söz edilemeyeceğini, şeylerden söz etmenin ancak onları algılayan bir zihinle mümkün olduğunu, iddia eden Berkeley, Locke’un şeyler-ideler ve sözcüklerle ilgili düşüncelerine önemli eleştiriler yöneltir. Özellikle ideaların şeylerle olan temsil ilişkisine ve sözcükle idea arasındaki anlam ilişkisine karşı çıkar.

Gerçekten de şeyler de ideler değil midir, zihin dışında bir şeyden söz edilebilir mi? Zihinde idesi olmadan şeylerden, seslerle dile getirilmeden idelerden söz edilebilir mi hiç? (Tepe 2010: 4-5). Locke, bilgiyi konu edinen *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme* adlı soruşturmasında, ideler ile sözcükler arasındaki ilişkiye yönelmekte ve dolaylı bir yoldan anlam sorununa ulaşmaktadır (Altınörs 2003: 59). Locke’a göre, insanların düşüncelerini oluşturan bu görünmeyen idelerin başkalarının bilinmesini sağlayan şeyler dışsal duyulur imler olan sözcüklerdir

(Locke 1996: 287). Bu görüşün temel karakterini, sözcük-nesne ilişkisini bir işaret etme ilişkisi olarak görme oluşturur (Altınörs 2014: 111).

İnsanın düşüncelerini oluşturan idealar, bir başkasının dolaysız görüşüne açık olmadıkları, yani zihne-kapanmış oldukları için, hem düşüncelerimizi birbirimize iletmek hem de onları kendi kullanımımız için kaydetmek üzere göstergelere ihtiyaç vardır. Bunlar da insanın bu işe en elverişli bulduğu sesler yani sözcüklerdir (Altınörs 2014: 65). Onun dil felsefesine açtığı kapıda, idealar ve sözcükler arasındaki içsel ve eşdeğerli bağıntı düşüncesi bulunur (Altınörs 2014: 64).

Locke'a göre, sözcükler seslerden ibarettir. Bu yüzden de doğa, insan organlarını, sözcük adını verdiğimiz düzenli sesleri çıkarabilecek biçimde yapmıştır. Ancak bu sesler kendi başına dili ve anlamı oluşturmaya yetmez. İnsan bu sesleri idelerin göstereni yapabilmektedir. Fakat bu, dili üretmeye yetmezdi; çünkü papağanlara ve başka birçok kuşlara da yeterince seçik sesler çıkarmaları öğretilir, fakat bunlarda konuşma yeteneği kesinlikle yoktur. İnsanın ayırt edici yönü, bu sesleri kendi içsel kavramlarının imleri olarak kullanabilmesi ve onları kendi zihnindeki idelerin imleri yapabilmesidir (Locke 1996: 239).

Locke'un sözcükler ile şeylerin doğrudan olmayan, dolaylı imlenmesi bakımından altını çizdiği nokta, bu imlemenin şeylerin ideaları aracılığıyla mümkün olduğudur. Bu yüzden, eğer bir sözcüğün dil içi bir anlamı yoksa yani zihnimizde anlamı oluşturan bir ideaya sahip değilsek, o sözcük gönderimsel olarak kullanılamaz (Kaya 2011: 80).

Locke'un ifadesiyle; "... sözcüklerin bir kullanımı ve anlamı olduğu ölçüde, ses ile idea arasında bir bağlantı, birinin ötekini yerini tutması için bir karar vardır; bu uygulamaya uyulmazsa sözcükler yalnızca anlamsız sesler olur" (Locke 1996: 244). Bu bakımdan, Locke'a göre, insanın dil kullanabilmesi, eklemli sesleri idelerinin göstergesi yapması ile mümkündür (Altuğ 2008: 30). Bu bakış açısından, sözcükler, *immaterial* zihin içeriğini *material* hale dönüştürüp, özneler arası kılan araçlardır yalnızca. Düşüncenin birimi olan ide, dilin birimi olan sözcük tarafından basitçe dışlaştırmaktadır (Altuğ 2008: 31).

İnsanoğlu icat ettiği işaretler aracılığıyla düşüncelerini başkalarına iletme imkânına sahip olmuştur. Sözcükler, karşılıklı konuşma etkinliği sırasında idelerin yerini tutan anlamlı işaretlerdir. Mutabakata dayalı yapısıyla sözcükler, konuşan ve dinleyen arasında ide alış-verişine imkân sağlamaktadır. Böylece Locke, bir sözcüğün anlamını, o sözcük aracılığıyla dilde temsil edilen bir ide olarak yorumlamaktadır (Altınörs 2003: 59) Bu demektir ki, ideler biçimlendirmek, sözcükleri anlamakla özdeştir. İdeler, sözcüklerin anlamıdır (Altuğ 2008: 30).

Bir kimse sözcükleri, kendisinde bulunmayan idelerin işaretleri yapamayacağı gibi, başkalarının zihinlerindeki birtakım idelerin işaretleri de yapamaz. Ona göre, konuşan kişi kendi zihnindeki idelerin imlediği şeyle, dinleyenin zihnindeki idelerin imlediklerinin aynı olduğunu varsaymaktadır. Şayet konuşanın ideye uyguladığı kelimeyi, dinleyen farklı bir ideye uygulaysaydı bu ikisinin anlaşabilmesi mümkün olamazdı. İnsanlar, kullandıkları sözcüklerin konuştukları kişilerin zihinlerindeki idelerin de işaretleri olduğunu varsayar.

İnsanlar yalnızca kendi zihinlerindeki şeyler hakkında değil, aynı zamanda gerçeklikteki şeyler hakkında konuştuklarını düşünürler. Locke, bunun hatalı olduğunu belirtir; ona göre sözcükleri zihinde bulunan idelerden başka bir şeyin

temsilcisi olarak kullandığımızda, sözcüklerin kullanımını arttırmış ve anlamlarına belirsizlik getirmiş oluruz (Altınörs 2003: 59-60).

Berkeley'in "idea" anlayışının, Locke'un düşüncesinden şu bakımdan farklılaştığını ifade edebiliriz: Locke için insan zihnindeki ideaların kaynağının fiilî dünya olduğu hususu tartışma götürmezken, Berkeley için bu tez kesinlikle kabul edilebilir değildir. Yani, Berkeley'in nezdinde, idealarımız fiilî dünyadan kaynaklanan entiteler-kendilikler değildir (Altınörs 2010: 3).

Berkeley, immateryalist metafiziğinin temel içeriğiyle tutarlı olarak, ideaların şeylerle ilişkilendirilmesine karşı çıkar. Dışsal cisimlerin varoluşlarını kavramak için ne yaparsak yapalım sonunda yalnızca kendi idealarımızı düşünürüz. İdeaların kendileri de parçaları da yalnızca zihinde var olurlar, buradan onlarda algılanandan başka bir şey bulunmadığı sonucu çıkar (Berkeley 1996a: 49).

Berkeley'e göre, sözcükler, ideaları temsil etmediğinde de bir anlama sahip olabilir (Bennett 1971: 52-53). Sözcükler, her kullanıldıklarında zihinlerde işaret ettikleri ideaları uyandırmasalar da anlamdan yoksun olmayabilir. Örneğin, üçgen, üç dik doğru tarafından sınırlanan bir düzlem olarak tanımlandığında bu ad başkalarını değil de yalnızca belli bir ideayı göstermekle sınırlanmıştır. Ancak bu tanımda ne yüzeyin büyük ya da küçük, siyah ya da beyaz, ne kenarların uzun ya da kısa, eşit ya da farklı oluşundan, ne de kenarlar arasındaki açılardan söz edilmemektedir. Bütün bunlarda büyük bir çeşitlilik olabilir. Öyleyse, "üçgen" sözcüğünün anlamını sınırlayan değişmez bir idea yoktur. Berkeley, sözcüğün bir ideaya bağlanması düşüncesine karşı ileri sürdüğü argümanda önce her adın tek, kesin ve değişmez bir anlamının olduğu ya da olması gerektiğinin düşünüldüğünü, bu durumun da insanları bir cins adının doğru ve biricik dolaysız anlamını oluşturan birtakım soyut ve belirli ideaların bulunduğunu düşünmeye eğilimli hale getirdiğini, böylece cins adının soyut idealar aracılığıyla tikel bir şeyi göstereceğine inanılır. Berkeley'e göre, bir adı sürekli aynı tanıma bağlamak ayrı, bu adın her yerde aynı sözcüklerle kastedileni aynı adla çağırmak ayrı bir davranıştır (Berkeley 1996a: 29).

Bu bakımdan Berkeley için, Locke'un dil anlayışının temel tezi olan sözcüklerin idealarımızı temsil ettiği hususu, dilin aslî işlevine dair bir tespit olmaktan uzaktır. Berkeley, adları her kullandığımızda ideaları aklımıza getirmediğimizi, okurken ya da konuşurken çoğunlukla cebirdeki işaretler gibi, tekabül ettikleri ideaları düşünmeden kullandığımızı savunur.

Bunu da "... Sözcüklerin anlamları keyfidir ve insanlar aynı sözcüğü bir ayrılık ya da çeşitlilik algılamadıkları yerde kullanmaya alışmış olduklarından artık buna benzer vesilelerle karşılaştıkları her defasında, dilin özelliğinden ve şeylerin hakikatinden sapmaksızın aynı cümleyi daima kullanabilirler" (Berkeley 1996b: 119) şeklinde dile getirmektedir.

Berkeley'in nazarında anlamlılık, bir sözcüğün bir ideanın yerini tutması olgusuyla açıklanamaz ve açıklanamamalıdır (Kaya 2011: 14-15). "Dilin en önemli ve biricik amacı sözcüklerle imlenen ideaları iletmek değildir. Dilin belli bir tutkuyu uyandırmak, bir eyleme yöneltmek ya da ondan caydırmak, tını belli bir düzene sokmak gibi başka amaçları da vardır" (Berkeley 1996a: 30). Ona göre, sözcükler korku, aşk, nefret, hayranlık, küçümseme ve benzeri tutkuların zihninde uyanmasını sağlayacak ideaların ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır. Ancak, dille

bir kez yakınlık kurulduktan sonra, önceleri ideaların araya girmesiyle ortaya çıkmalarına alıştığımız tutkuların ses ve harf duyularını hemen izlediği ve bunun sıklıkla böyle olduğu, ideaların artık büsbütün unutulduğu kabul edilecektir (Berkeley 1996a: 30). Berkeley, birisi bize iyi bir şey vaat ettiğinde, o şeyin ne olduğuna dair herhangi bir ideamız bulunmadığı halde etkilenmemizi, dilin bu tutkular uyandırma işlevine örnek verir ve “Sözgelimi bize iyi bir şey vaat edildiğinde, bu şeyin ne olduğuna ilişkin bir ideamız olmasa bile etkilenmez miyiz? Ya da bir tehlike tehdidiyle karşılaşırsak, başımıza bir kötülük gelebileceğini düşünmesek, soyut bir tehlike ideası tasarlamasak bile bu tehdit içimizde bir korku uyandırmaya yetmez mi?” (Berkeley 1996a: 31) der. Yine verdiği bir başka örnekte de özel adların bile imledikleri varsayılan bireylerin idealarını gözümüzün önüne getirmek amacıyla kullanılmadıklarını ifade ederek örneğin bir Skolastik bana “Bunu Aristoteles söylemiştir” dediğinde, bundan bütün anladığım, ... bu ada bağlanan saygı ve boyun eğme duygularıyla bana kendi sanısını benimsetmeyi amaçladığıdır” (Berkeley 1996a: 31) demektedir. Bu yönüyle Berkeley’in, Locke’un “dilnin biricik amacı iletişimdir” yargısını aşan bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Berkeley’e göre, bizde, hakkında henüz hiçbir mefhum bulunmayan şeyler de mevcut olabilir; yeter ki bu gibi şeylerin tanımlarında hiçbir tutarsızlık ya da çelişki olmasın (Berkeley 1996b: 97-98). Berkeley’in, bizde herhangi bir ideası bulunmadığını söylediği akıllı ruh gibi sözcükleri anlıyor, ama maddî töz gibi sözcükleri anlamıyor olduğumuz iddiası, ilk sözcük ile işaret edilen mefhumun çelişki taşımadığı, oysa ikincisiyle işaret edilen mefhumun çelişkili oluşuyla açıklanır. Berkeley’in incelediğimiz düşüncelerinden hareketle ona atfedilebilecek bir anlam teorisinde anlamlılığın, nosyonlarımız düzeyinde çelişkisiz bir tanım vermeye hazır bulunma ve heyecansal ifadeler düzeyinde ise bir teessür veya davranış eğilimi meydana getirme olduğu söylenebilir (Winkler 2005: 147-148). Bu bağlamda, Berkeley’in dil anlayışının bir yanıyla “entelektüalist-zihinci”; diğer yanıyla ise “davranışçı” çizgileri bünyesinde barındırdığı söylenebilir (Altınörs 2010: 8).

Her iki filozofta da sözcükler, kendilerini kullananların zihinlerindeki ifadelerin yerini tutarlar. Buna göre dil sözcüklerden oluşur ve sözcükler düşüncelerimizin birer işaretidirler. Ancak sözcükler “duyulur” ortak ifadelere tekabül etmelidirler. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Locke, dilin nihai amacının iletişim yani bir düşünceyi bir başkasına iletmek olduğunu öne sürerken, Berkeley bu anlamda daha makul bir tavır sergileyip dilin asli amacını iletişimin altında yatan bilinç durumu, yani duygu, düşünce ve eğilimler olduğu sonucuna varmıştır. Dilin biricik amacı iletişim değil, iletişimin altında yatan bilinç durumlarıdır (Ergat 2008: 97-98).

Locke, dilin ve kelimelerin işlevi hakkındaki görüşünü üç madde halinde şöyle sıralar: 1). Başkalarını düşüncelerimizden ya da idealarımızdan haberdar etmek; 2) bunu mümkün olduğunca kolay ve akıcı bir şekilde yapmak; 3) şeylerin bilgisini zihne taşımak (Altınörs 2014: 111). Locke’a göre dilin işlevi, şeylerin bilgisini zihnimize taşıyıp idealarını yapmak suretiyle bu düşünce ve idealarımızı en akıcı ve kolay bir biçimde başkalarına aktarmak yani iletişim kurmaktır (Kaya 2011: 96).

Bir insan bir başkasıyla konuştuğunda, bu, kendisini ötekinin anlaması içindir ve konuşmanın amacı da bu seslerin, imler olarak, kendi idelerini dinleyene

bildirmektir. Locke, sözcüklerin düşüncelerin ifade biçimi olduğunu ve dilin de düşünceleri iletmenin bir aracı olduğunu kabul ediyor. Buna göre sözcükler iletişimde faydalı olabilmek için konuşanın kafasında temsil ettiklerini tam anlamıyla işitende de oluşturmaları gerekir (Locke 1996: 240).

Loeke'un ideaların fiilî dünyadan kaynaklandığı tezinin, Berkeley'in felsefesinde ki geçersizliğine bağlı olarak sözcüklerin, kökenini fiilî dünyada bulan ideaları adlandırdığı anlayışı da hükümsüzdür. Bu husus, Berkeley'in dil anlayışını, "zihinci kılar." Nominalizmin "kavramcı" bir versiyonu yanlısı görünen Locke'tan farklı olarak Berkeley, idealarımızın tikelliğini savunarak "tümelliği", "nominalist" bir perspektiften açıklar. Tümelliğin idealara değil, adlara has bir özellik olduğunu savunması itibariyle Berkeley, nominalist bir pozisyona yerleşir. Tümellik, kavramlarımızın değil adlandırmalarımızın bir özelliğidir ve bu bakımdan da tümeller dilin dışında var olan entiteler-kendilikler değildir (Altınörs 2010: 5). Ona göre tümellik, tikelleri temsil eden veya onlara işaret eden şeylere ait bir özelliktir. Tabiatları aslen tikel olan adlar veya kavramlar birçok tikelin işareti olarak kullanılmak suretiyle tümel hale getirilmektedir (Kaya 2011: 151). Aksi takdirde tikellere gönderme yapmayan sadece zihnin soyutlama edimiyle ulaşılan genel soyut ideler kabul edilemez. Şimdi bu noktada bu iki filozofun soyut idealar ve sözcük ilişkisi hakkındaki görüşlerini daha ayrıntılı olarak ele alalım.

3. Genel Soyut İdeaların Varlığı Problemünde Sözcük ve Anlam İlişkisi

Dilin sözcüklerden oluştuğu ve sözcüklerin de düşüncelerimizin işareti olup olmadığı yönündeki yaklaşım tarzı her iki filozofta ortak olmasına rağmen özellikle genel terimlerin ya da soyut genel düşüncelerin nasıl edildiği problemi her iki filozofu ayrı ayrı düşünmeye sevk eder (Ergat 2008: 98). Locke'un anlam teorisinin aksine Berkeley, sözcüklerin sadece ve her kullanıldıklarında soyut ideaların yerini tutmaya veya aynı anlamda onlara işaret etmeye yaramadığı düşüncesindedir (Winkler 2005: 148). Bu bakımdan daha önce de belirttiğimiz gibi, Berkeley'in nezdinde anlamlılık, bir kelimenin bir ideanın yerini tutması olgusuyla açıklanamaz ve açıklanamamalıdır (Altınörs 2010: 1). Locke'un anlam teorisine Berkeley'in itirazının temelinde, soyut ideaların mevcudiyeti hususu vardır.

Berkeley'e göre, tanımı aynı olan şeylere ortak bir adın verilmesi başka, o adın her zaman aynı ideayı temsil ettiğinin kabul edilmesi başkadır. Berkeley tanımı aynı olan şeyler için genel ve ortak adların kullanılması anlamındaki soyutlamayı kabul eder ancak bu genel ve ortak sözcüklerin aynı ideayı temsil ettiği düşüncesine katılmaz (Kaya 2011: 157). Berkeley için soyut ideaların imkânsız oluşu, genel kavramları dile getiren kelimeler için tanım verebilmemizin önünde engel değildir; sözlükler bu tür tanımlarla doludur (Denkel 1984: 39).

Locke'a göre, var olan şeylerin hepsinin tikeller olmasına ve sözcüklerinde bu var olan şeylere uymaları gerekliliğine rağmen bütün dilleri oluşturan sözcüklerin büyük bölümü geneldir. Genel terimlerin olması zorunludur. Ona göre, her tikel ideye farklı bir ad vermemizi ve böylece de sonsuz sayıda adlar meydana getirmemizi sağlayan şey, zihnin tikel nesnelere edinilmiş olan tikel ideleri genel hale getirmesidir (Locke 1996: 291-293). Sadece özel adlardan yapılmış bir dil mümkün değildir. Bu mümkün olsa bile böyle bir dil ile iletişim kurmak mümkün değildir (Locke 1996: 245).

Berkeley'in, Locke'a itirazı, Locke'un insan zihninin tikel ideadan soyut ideaya geçişine ilişkin açıklaması; yani "tikel ideadan soyut ya da genel ideaya geçiş, soyutlama vasıtasıyla gerçekleşir" düşüncesine karşıdır. Locke soyutlamayı, tikel şeylerden edinilen ideaların, bu şeylerin genel temsiline dönüştürülmesi olarak tanımlar. Öyle ki, onlara verilen genel adlar, fiilen mevcut olan şeylerde, bu soyut idealara uygun düşen her şeye uygulanabilir. Demek ki Locke'a göre, zihin soyutlama işlemiyle, benzer tikellerin müşterek özelliklerinden oluşan soyut ve genel bir idea üretir. Zihin dün süttten edinmiş olduğu aynı tikel renk ideasını bugün kireçten ya da kardan edindiği tikel renk idealarıyla bir arada alıp, buna "beyazlık" adını verir ve aynı niteliğe bir daha rastladığı ya da düşündüğü her seferinde, onu bu sözcükle adlandırır (Kaya 2011: 146).

Berkeley, Locke'un soyut ideaların iletişim ve bilginin artırılması için gerekli olduğu düşüncesini de paylaşmaz. Onun bu konudaki düşüncelerinin karşılığı olan ifadeleri; "Her çeşit insan kolaylıkla iletişim kurabildiğine göre, iletişim için soyut idealar oluşturmak gibi güç bir iş gereksizdir" (Berkeley 1996a: 24) şeklindedir.

Berkeley, Locke'un "sözcükler genel ideaların işaretleri olarak kullanıldığında, genel terimler haline gelir" iddiasına karşı çıkar. Berkeley'in bu itirazı genel sözcüklerin varlığına karşı değil, genel sözcüklerin genel ideaların karşılığı olarak kullanıldığı düşüncesine karşıdır. Ona göre, Locke'un savunduğu anlamlı her adın bir ideanın yerini tuttuğu anlayışı bir yanlısamadır.

Bu hususu Berkeley;

"Sözcüklerin soyut idealar öğretisini nasıl ortaya çıkardığını daha iyi anlatmak için dilin ideaları iletmekten başkaca bir amacı olmadığını ve her anlamlı adın bir ideanın yerini tuttuğu sanısının çoğunluğun benimsediği bir sanı olduğunu belirtmek gerekiyor. ... Biraz dikkat edilirse anlamlı ideaların yerini tutan anlamlı adların, her kullanıldıklarında, bu ideaları çağrıştırmalarının zorunlu olmadığı anlaşılır. Cebirde doğru bir biçimde ilerlemek için her harfle tikel bir nicelik gösteriliyor olsa bile bu harflerin her birinin yerine koyulduğu tikel niceliği her aşamada anlamamız gerekmez" (Berkeley 1996a: 29-30) şeklinde ifade eder.

Berkeley'in ortaya koymaya çalıştığı şey soyut ideaların olanaksızlığı ve hiçbir soyut genel düşüncenin olamayacağıdır. Berkeley, Locke'un anladığı anlamda bir soyutlamanın olamayacağını göstermek için okurlarından, kendi kendilerine düşünüp duyulur bir şeyin varlığını algılanmasından ayırmayı denemelerini ister. Bunun sonucunda görülecektir ki böyle bir soyutlama mümkün değildir. Nasıl ki edimsel bir duyumu olmaksızın bir şeyi görmem ya da duyumsamam olanaklı değilse, duyulur bir şeyi ya da bir nesneyi de duyumundan ya da algısından ayrı düşünmem olanaklı değildir (Berkeley 1996a: 38).

Locke, soyut genel ideasında temsil edildiği haliyle "üçgen; ne dik açılı, ne geniş açılı, ne ikizkenar, ne eşkenar, ne çeşitkenar; ama bu tikel üçgenlerin aynı anda hepsi olmalıdır" derken, Berkeley ise, Locke'un savunduğunun aksine, üçgene ilişkin böyle bir soyut ideayı düşünme imkânını tartışmalı bulur, "...bir üçgen genel ideasını oluşturmak zahmetli ve ustalık gerektiren bir iş değil midir?" (Berkeley 1996a: 24) ifadesiyle Berkeley, üçgen ideasının ne dik açılı, ne ikizkenar, ne

eşkenar, ne dar, ne de geniş açılı vb. bir üçgen olan, belirsiz bir şey halinde düşünülmemeyeceğini ima eder.

Berkeley, Locke'un anladığı anlamda tanımlanan üçgen ideasının zihinde tasarlanamaz olduğunu söyler. " Ne eğik, ne dik açılı, ne eşkenar, ne ikizkenar, ne de çeşitkenar olan, ancak aynı zamanda bunların hem hepsi olan hem de hiç biri olmayan" bir üçgen ideasına karşılık gelen bir ideamız yoktur. Yine aynı şekilde Berkeley, soyut bir fikri algılayabileceğimizi, düşünebileceğimizi, aklımızda canlandırabileceğimizi zannetmiyorum der.

"Ne siyah, ne beyaz, ne mavi, ne sarı, ne uzun, ne kısa, ne pürüzlü ne pürüzsüz, ne kare, ne daire, vs. olan bir doğru ya da yüzey hiçbir şekilde algılanamaz. İnsanların yetenekleri hangi seviyeye ulaşırsa ulaşsın, bundan eminim" (Berkeley 2003: 68-69).

Berkeley'e göre ancak, soyut olduğu öne sürülen "insan" ideası, siyah ya da beyaz, dik ya da kambur, uzun veya kısa boylu vb. olmak gibi birtakım ikincil niteliklerle birlikte düşünülebilir (Berkeley 1996a: 19). "Yukarıda tanımlanan soyut ideayı herhangi bir düşünsel çabayla göz önüne getiremem" (Berkeley 1996a: 18-19) der. Berkeley'in nezdinde, bütün insanlarda ortak olan niteliklerden meydana gelecek bir "insan" ideası, anlamlı olarak kavranabilir bir şey değildir.

Burada dikkati çeken bir konu, Berkeley'in genel ideaların varlığına değil soyutlama yoluyla elde edilmiş soyut genel ideaların varlığına karşı olmasıdır. Bu düşüncesini şu şekilde ifade eder:

"Genel ideaların var olduklarını saltık anlamda yadsımadığıma, yalnızca soyut genel idealar olduğu düşüncesine karşı çıktığıma dikkat edilmelidir. Bunu bir örnekle açıklayalım: bir geometri uzmanının bir doğruyu iki eşit parçaya bölme yöntemini uyguladığını düşününüz. Diyelim ki bir inç uzunluğunda siyah bir doğru çiziyor. Bu her ne kadar kendi başına tikel bir doğru ise de, bu doğru genel anlamı bakımından olabilecek bütün doğruları temsil eder; çünkü bu tikel doğruya tanımlanan bütün doğrularda ya da genel olarak doğruya tanımlanmış demektir. Bu tikel doğru nasıl gösterge durumuna getirildiğinde genel oluyorsa, salt kendi başına tikel olan "doğru" adı da gösterge olduğunda genelleştirilmiş olur" (Berkeley 1996a: 22-23).

Berkeley, Locke'un iddia ettiği anlamda genel kavramların zihinde bile olmadıklarını vurgular. Temeli duyumlar olduğu için tasarımlar her zaman somutturlar. Berkeley için tümel diye nitelendirdiğimiz kavramlar zihnimizde tikel nesnelere etmektedirler, Yoksa genel sözcüklerin yalnızca genel düşünceleri gösterdiği yolundaki yaklaşımı yadsır (Ergat 2008: 95). Berkeley'e göre, "nesnelere ortak yönü" diye soyut bir tasarımı olamaz. Locke için tümel kavramların objektif bir realiteleri yoktur, ancak bunlar zihnimizdedirler. Berkeley ise, tümel tasarımların zihinde bile bulunduğunu kabul etmek istemez (Ergat 2008: 100).

Berkeley'e göre, bir sözcük, genel bir ideanın değil, birçok tikel ideanın işareti haline getirilmek suretiyle genelleşir.

Bu konuyla ilgili olarak Berkeley, "... eğer sözcüklerimize bir anlam yükleyecek ve yalnızca kavrayabileceğimiz şeylerden söz edeceksek, kendi başına ele alındığında tikel olan bir ideanın ancak aynı türden tüm diğer tikel ideaları temsil

eder ya da yerini tutar bir duruma getirildiğinde genelleşir” (Berkeley 1996a: 22) demektedir.

Locke’un yaklaşımı açısından, bir kelimenin yerini tuttuğu idea ne kadar karmaşık ise, yani bir arada bağladığı idea sayısı ne kadar fazla ise, kelimenin anlamı o ölçüde müphemleşir. Locke karmaşık ideaların adları olan kelimelerin, idealarımızın yerini tutma işlevinden farklı bir işlevine daha dikkat çeker. Bu durumda kelimeler, çeşit çeşit yalın ideaları bir arada bağlayıp öyle tutmaya yarar: “Karmaşık ideaların dağınık parçaları arasındaki bağlantıyı tesis eden zihin olduğundan, tabiatta özel bir temeli olmayan bu birlik, parçaları bir arada tutup dağılmalarına mani bir şey yoksa, yeniden dağılır. Dolayısıyla, koleksiyonu yapan zihin olsa da, onları sınımsız bağlayan düğüm, addır” (Altınörs 2014: 114).

Sözcükler, düşüncelerin anlamlı bir şekilde ifade edilmelerine yaramaktadırlar. Fakat şunu da hemen belirtelim ki sözcükler anlamsız olarak da kullanılabilirler. Örneğin, bir çocuk bir sözcüğü kafasındaki herhangi bir düşünceyi taşımaksızın bir papağan gibi öğrenip kullanabilir. Ama bu durumda sözcük manasız bir gürültüden başka bir şey değildir (Copleston 1998: 109).

Her insanın ağzından çıkan sözcükler, sahip oldukları ve onlarla dile getirdikleri idelerin yerini alırlar (Locke 1999: 17). Örneğin bir çocuk “altın” adı verildiğini işittiği bir madende parlak ışıltılı bir sarı renkten başka bir şey ayımsamazsa “altın” sözcüğünü yalnızca bu renge ilişkin idesine uygular (Locke 1996: 243) ve dolayısıyla bir tavus kuşunun kuyruğunda gördüğü aynı rengi de altın diye adlandırır. Ondan daha iyi gözlemleyen başka bir çocuk da parlak sarı renge yüksek bir ağırlık eklerse (Locke 1999: 17) o zaman “altın” sözcüğü onun kullanımında parlak sarı ve çok ağır bir nesneyi gösterir. Başka birisi de bu niteliklere eriyebilirliği de katar ve “altın” sözcüğü onun için parıltılı sarı, eriyebilir ve çok ağır bir nesneyi gösterir. Başkası işlenebilirliği de ekler. Bu çocuklardan hiçbiri o sözcüğü uyguladığı ideyi anlatmak istediği durumlarda hep aynı altın sözcüğünü kullanır (Locke 1996: 243). Her birinin bu sözcüğü uyarladığı ide kendi ideleri olabilir ve hiçbiri bu sözcüğü sahip olmadığı bir bileşik idenin işareti olarak kullanamaz (Locke 1996: 17).

Ona göre, her tikel nesneye özel bir ad verip, özel adlar dağarcığımızı ne kadar genişletirsek genişletelim bir dil edinmeye veya geliştirmeye başlamış olamayız. Böyle bir durumda iletişimden söz edemeyiz. Çünkü yalnız özel adlardan oluşan bir dağarcıkla sadece bireylerden söz edilebilir fakat onlar üzerinde bir şey söylenmiş olmaz. Bir şey söyleme olanağı genel sözcüklerden türetilir, bu yüzden de bir dilin sözcüklerinin tümü genel sözcükler olmalıdır (Locke 1996: 37).

Locke’a göre, bir kimse kendi idelerinin yerine kendisi için kullandığı sözcükleri her zaman aynı ide için kullanırsa burada bir kusur olamaz. Çünkü o zaman kendi düşündüğü anlamı kendi anlayacaktır. Dilin doğru kullanılışı ve yetkinliği de budur (Locke 1996: 115). Ancak Ona göre, insanlar çoğunlukla sözcükler ya da kelimeleri idealardan önce edindikleri için, kullandıkları sözcüklerin zihinlerinde yerini tuttuğu açık seçik idealara sahip olmadan konuşmaktadır. Bu durum da iletişimin ve anlaşmanın önünde bir engel olarak karşımıza çıkar. Bu şekilde bir kullanım da insanların kelimeleri taklit eden papağanlardan farklı davranmadığını gösterir.

Gelinen bu noktada, Locke ve Berkeley'in dilin yanlış kullanımına ilişkin örneklerine ve çözüm önerilerine olarak bakalım.

4. Locke ve Berkeley 'de Dilin Yanlış Kullanımı ve Çözüm Önerileri

Şu ana kadar belirttiğimiz gibi, dilin kullanım biçimi, belirsizlik ve karışıklık oluşturmaya ve yanlış düşünceler uyandırmaya imkân vermektedir. Çünkü dil, insanların ortak kanılarına ve ön yargılarına alet olduğundan, çıplak ve kusursuz doğruyu yuvarlak sözler, uygunsuz sözcükler kullanarak çelişki yaratmaya uygun koşulları hazırlar (Berkeley 2003: 67). Berkeley'e göre, sözcükler ve idealar arasında çok önceden kurulmuş ve uzun süreli bir alışkanlıkla pekiştirilmiş birliği bozmak oldukça güç bir iştir. Sözcüğü bir yana bırakıp kendi başına bütünüyle anlaşılmasız olan soyut ideayı zihinde tutmak olanaksız bir şey gibidir. Sözcüklerin yalnızca doğrudan doğruya ideaları göstermeye yaradığını, her cins adının dolaysız anlamının belirli bir soyut idea olduğu düşünülürken uygunsuz dil kullanımından kurtulmak olası değildir (Berkeley 2003: 33). Ona göre insan, bunların yanlış olduğunu bilirse sözcükler tarafından aldatılmanın önüne geçebilir. Tikel idealardan başka ideası olmadığını bilen, herhangi bir sözcüğe iliştilirilmiş bir soyut idea bulmak ve onu kavramak gibi bir çabaya girmez.

Berkeley, sözcüklerin yanlış kullanımını önlemek için bazı tavsiyelerde bulunur. Eğer sözcükler kötü kullanıldıklarında anlığı aldatabiliyorlarsa bu durumda kötü kullanımın önüne geçmek için Berkeley'in tavsiyesi şudur: İdealar ve onları imleyen sözcükler arasında değişmez bir bağ olduğu düşüncesinden uzaklaşmalıyız. Eğer bu düşünceden kurtulmayı başararsak; bütün sözel anlaşmazlıklardan kurtulacağımızdan emin olabiliriz. İkinci olarak, soyut ideaların zihin bulandıran, kafa karıştıran görünmez ve sinsî ağından kurtulabiliriz. Üçüncü olarak, düşüncelerimizi sözcüklerden sıyrılmış idealarla sınırladığımız zaman kolay kolay yanılmayız. Düşündüğümüz nesnelere açıkça ve upuygun biliriz. Sahip olmadığımız bir ideaya sahip olduğumuzu düşünmek yanılgısına düşmeyiz" (Berkeley 2003: 32-33).

Sözcüklerin kötü kullanımını önlemek için her cins adının dolaysız anlamının belirli bir soyut idea olduğu düşüncesinden vazgeçilmelidir. Çünkü Ona göre, sözcüğü bir yana bırakıp bütünüyle anlaşılmasız olan soyut ideayı zihinde tutmak olanaksızdır (Berkeley 2003: 33). İdealarım arasındaki uyumları ya da uyumsuzlukları ayırt etmek, bir bileşik ideanın hangi ideaları kapsadığını hangilerini kapsamadığını görmek için kendi anlığında olup bitenleri dikkatle algılamaktan daha gerekli bir şey yoktur (Berkeley 2003: 33).

Locke'a göre ise, sözcükleri şeylerle karıştırmak yüzünden dil büyük ölçüde yanıltıcı olabilmektedir. Sözcükler birincil veya dolaysız imlemeleri içinde, onları kullananın zihnindeki idealardan başka bir şeyi temsil etmezler, diyor Locke (Kaya 2011: 68-69). Göstergeler olarak sözcüklerimizi, sahip olduğumuz idealardan başka bir şeye uygulamak, Locke'a göre, "... onları hem kendi kavramlarımızın göstergeleri yapmak hem de başka idealara uygulamak" (Locke 1996: 242) olacaktır. Bende hiçbir ideası bulunmayan herhangi bir şeyi imlemek için bir sözcük kullanmam ilkece imkânsızdır. Böyle bir durum gerçekleştiğinde, kullandığımız sözcükler boş sesler olacaktır. Sözcüklerin anlamlı kullanımı, bu

sözcüklerin anlamı olarak benim zihnimde birtakım ideaların bulunmasını gerektirir (Locke 1996: 242).

Kullandığım sözcük, zihnimdeki idea ne kadar açıksa o kadar açıktır. Örneğin, fiziksel bir nesne olarak masanın kendisi, olduğu şeydir. O kendi pozitif karakterine sahiptir. Fakat buradan kalkarak masa sözcüğünün anlamının, onu kullandığımda bana aynı şekilde açık olduğunu varsayamam. Çünkü sözcüğün anlam açıklığı şeye değil fakat ideaya bağlıdır. Aynı şekilde, bu idea başkasının zihninde tamamıyla açık olabilirken, benim zihnimde hiç de açık olmayabilir. O halde, kullandığım sözcük zihnimdeki idea kadar açıktır, asla daha fazla değil (Altuğ 2008: 36).

Sözcüklerin imlemesinin doğrudan idealara bağlanması ve ideaların da bireysel zihnin içine kapanışı, dillerimizin dünyalarımız kadar özel olduğu sonucuna götürmemelidir. Bu, iletişimin imkânını ve dilin gerçekliğini ortadan kaldırır (Kaya 2011: 71). Bu imkânı sağlayan şey ise konuşan kişinin sözcükleri hem kendi zihinlerindeki ideaların hem de başka zihinlerdeki ideaların işareti olduğunu varsaymasıdır. Bu sayede, aynı dili konuşanlar karşılıklı olarak birbirlerini anlayabilmektedirler.

Bu iletişimi sağlayan zemin, Locke'un dil düşüncesinde egemen olan uzlaşım salıh anlayışıdır. Locke'a göre bu uzlaşım salıh karakterdeki anlam alanı, kendinde başlayıp kendinde biten, yalnızca dil kullananların hayal ve kuruntularından ibaret içkin bir alan değildir. Dil şüphesiz, bu türden gerçek dışı kullanıma da açıktır. Fakat insanların yalnızca kendi hayal güçleri üzerine konuşan bir dil ile şeylerin gerçekliğine ulaşması mümkün değildir (Kaya 2011: 75).

Locke'a göre, konuşanın bir ideaya uyguladığı sözcüğü, dinleyen başka bir ideaya uygulaysaydı, ortaya iki ayrı dil çıkacağından, insanlar boşu boşuna konuşmuş olurlar ve sözcükler anlaşılamazlardı (Locke 1996: 243) O halde, insan, iletişimde kendi idealarını temsil etmekte kullandığı sözcüklerin, aynı zamanda başkalarının zihnindeki ideaların da göstergesi olduğunu varsaymaktadır. Sözcüklerimizin her birimizin zihnindeki benzer ideaları temsil ettiğini varsaymadıkça, sağlıklı bir iletişim sağlanamaz (Kaya 2011: 72-73).

İdeaların zihinler arası özdeşliği, ancak dil düzleminde, gösterge aracılığıyla ve ortak kabule dayanarak oluşturulabilir. Bu açıdan bakıldığında sözcük, idealar arası özdeşliğin uzlaşım aracılığıyla, kendisinde ortaya çıktığı bir gösterge olmaktadır (Kaya 2011: 73-74). Nitekim sözcüklerden oluşan duysal vasıta üzerinde uzlaşmak, onu bir gösterge haline getirmek demektir. Bu da gösteren ile gösterilen ilişkisinin karşılıklı düzelmesini sağlamak ve bu ilişkiyi sabit kılmakla mümkündür. O halde, ideaların kişiler arası özdeşliği varsayımı, bir sözcüğü o dilin ortak kabulü içinde kullanıldığı gibi kullanmamızda temel bulur ve böyle olmakla geçerlilik kazanır (Altuğ 2008: 37).

Bu bağlamda, dildeki anlamlılık uzlaşım salıhlığa dayanır ve anlam dediğimiz şey ise ideanın yerini tutar. Bir başka deyişle Locke, dilsel anlatımların, zihindeki idealarla düşünceleri temsil ettiğini, bu ideaların düşüncelerin aracılığıyla temsil edildiğini ve bu ideaların dilsel anlatımların anlamlarını teşkil ettiğini belirtir (Kaya 2011: 76).

Locke'a göre, kendisini dinleyeninin zihninde konuşanın zihnindekiyle aynı ideyi uyandırmayan bir sözcük, felsefe ya da felsefi kullanımda o amaca iyi hizmet etmiyor demektir (Locke 1996: 278). Locke'a göre sözü edilen kusuru oluşturan şey, herhangi bir sesin, bir ideyi anlatmaya, bir başka sese göre daha elverişsiz olduğundan değil bunların ifade ettikleri idelerden gelir. Buna göre, sözcüklerin kimisinin diğerlerine göre daha kuşkulu ve belirsiz olmasının sebebi, bunların dile getirdikleri ideler arasındaki ayırmadan kaynaklanır (Locke 1996: 278). Bu bağlamda Locke, dilin kötü kullanımına ilişkin aşağıdaki örnekler verir.

İlk olarak insanların, sürekli olarak herhangi bir açık ve seçik düşünceyi temsil etmeyen sözcükler oluşturmaları ya da daha kötüsü hiçbir şeyi bildirmeyen işaretler kullanmalarını örnek olarak verir (Locke 1996: 284).

Locke, ikinci olarak sözcüklerin sık sık aynı insan tarafından değişik anlamlarda kullanılmaları yoluyla kötüye kullanıldıklarını belirtir (Locke 1996: 111). Sözcüklerin kullanımındaki düzensizlik kötü bir kullanımdır. Herhangi bir konuda, aynı sözcüklerin bazen bir basit idealer topluluğu için, bazen de başka bir basit idealer topluluğu için kullanılmasındır (Locke 1996: 133). Üçüncü olarak, dilin bir başka kötü kullanımı da ya eski sözcükleri yeni ve alışılmamış anlamlarda kullanma ya da tanımlama getirmeksizin yeni ve çok anlamlı terimler getirerek veya bunları olağan anlamlarını karıştıracak biçimde yan yana getirme yoluyla yapılan bir yapay bulanıklıktır (Locke 1999: 134).

Dördüncü kötü kullanım da, sözcükleri şeyler olarak almaktır. Bu bir ölçüde genel olarak adlarla ilgiliyse de daha çok nesne adlarını etkiler. Bu, genellikle bütün adlarla ilgili olmakla birlikte en çok nesne adlarında görülür. Örnek olarak, Locke madde ve cisim sözcüklerinin birbirinden seçik idealerin yerini tuttukları halde birbirinin yerine kullanılmasını verir. Locke için bu, düşüncelerini bir sisteme hapsedip bu sistemin getirdiği varsayımlara kendilerini kaptıranların durumudur (Locke 1999: 143).

Örneğin, madde ve cisim sözcüklerinin birbirinde ayrı idelere karşılık geldikleri apaçık olduğundan, doğada cisimden ayrı olarak bir de madde varmışçasına madde üzerine birçok karmaşık tartışmalara girilmiştir. Locke burada, maddeyi cismin tözü ve katılığı olarak düşünürken, cisim uzamlı ve şekli olan bir olgu olarak tanımlanır. Maddeye her yerde aynı ve tek tip katı bir töz idesinden başka bir şey gözüyle bakılmayacağını söyleyen filozof katılığın her yerde aynı ve değişmez olduğunu ancak cismin ifadeleri olan yer kaplama ve şeklin değişebilir olduğundan söz eder, bundan dolayı da değişik cisimleri hem kavradığımızı hem de onlardan söz ettiğimizi ifade eder (Locke 1999: 140-143).

Locke'a göre, katılık; yer kaplama ve şekilsiz olarak var olamadığından, maddeyi bu kriterlere göre gerçekten var olan bir şeyin adı olarak almak sonucunda, "ilk madde" (arkhe) üzerine filozofların kafalarını ve kitaplarını dolduran karanlık ve anlaşılmasız tartışmalar doğmuştur (Locke 1999: 143).

Beşinci olarak, sözcüklerin kötü kullanımının bir başka türü de Locke'a göre, onları ifade etmedikleri ya da hiç edemeyecekleri şeylerin yerine koymaktır. Örneğin altının işlenebilir olduğunu söyleyen birisi, gerçekte söylediği şeyin "benim altın dediğim şey işlenebilir bir şeydir" demekten öte bir anlamı olmamasına karşın, yine de bunu aşan bir şeyi, altının, yani altın gerçek özünü taşıyan, şeyin işlenebilir

olduğunu söylemek ve böyle anlaşılacak ister; bu da, işlenebilirliğin altının gerçek özüne bağlı ve ondan ayrılamaz olduğu anlamına gelir. Fakat bir insan gerçek özün ne olduğunu bilmediğine göre, işlenebilirliğin zihninde bağlı olduğu şey, gerçekte, bilmediği o öz değil onun yerine koyduğu “altın” sesidir (Locke 1996: 287).

Altıncı ve son olarak Locke’a göre, sözcüklerin kötü kullanımlarının en önemli sebeplerinden biri de; uzun ve alışılmış kullanımlarla sözcüklere belli ideler bağlanmış olan insanlar, adlarla onlara verilen anlamlar arasında öylesine yakın ve zorunlu bir bağlantı bulunduğuna inanma eğilimindedirler ki, sanki herkesçe kabul edilen seslerin kullanımında konuşanla dinleyenin idelerinin kesinlikle aynı olması zorunluymuş gibi, söylenen sözcüklerin kabul edilmesi gerektiğini düşünürler. Sanki kullanılan sözcüklerle imlenen ideaların, konuşan ve dinleyen kişinin zihninde kesinlikle aynı olması zorunluymuş gibi düşünülmesi, sözcüklerin bir başka kötü kullanım biçimidir. Locke bu durumun en çok fikir adamları arasında olduğunu ve bu durumun sebebinin de sözcüklerin iyi kullanılmaması yani, değişik dillerden konuşmaları olarak gösterir (Locke 1996: 287-288).

Locke, yukarıda sayılan konuşma yanlışlarını düzeltmek ve bunlardan doğan sakıncaları önlemek için bazı önerilerde bulunur.

Birincisi, herkes anlamsız bir sözcük ve yerini alacağı bir ide içermeyen bir ad kullanmamaya dikkat etmelidir (Locke 1999: 161). Bu, insanların kendi başlarına anlaşmalarını sağlayan ilk kuraldır. Esas olan insanın imlemsiz hiçbir sözcük ve yerini tutturacağı bir ideasının bulunmadığı hiçbir ad kullanmamaya dikkat etmesidir. İkinci olarak, insanların bu sözcüklere bağladıkları ideler yalın ise, açık ve seçik olmalıdırlar; bileşik iseler, belirlenmiş olmalıdırlar; yani zihinde belli bir yalın ideler topluluğu yerleşmiş ve buna başka bir şeyin değil de; bu kesin ve belirli topluluğun işareti olan sesin bağlanmış olması gerekir. Sözcükleri ideaların imi olarak kullanmak yeterli değildir. Onlara bağladığı idealar basit idealarsa açık ve seçik, eğer bileşik idealarsa belirlenmiş olmalıdır. Örneğin “adalet” sözcüğünün genellikle çok bulanık ve belirsiz bir anlamı vardır. Bir insan zihninde bu bileşik idenin içerdiği bileşenlerin seçik bir topluluğunu taşımadıkça bu belirsizlik sürecektir (Locke 1999: 161-162). Locke’a göre, bu konuda insan kendi idesini oluşturan yalın ideleri bulana dek onu ayırıştırabilmelidir. En azından bu adın anlamını iyice irdelemiş ve istediğini her an yeniden yapabilecek biçimde zihninde idenin tüm parçalarını bir arada yerleştirmiş olmalıdır (Locke 1999: 162).

Üçüncü olarak, insanların sözcüklerinin yerini tutacak olan idelerinin, belirgin idelerinin bulunması da yetmez; bu sözcükleri, ortak kullanımda bağlandıkları idelere olabildiğince uydurmak gerekir. Çünkü sözcükler iletişimin ortak ölçüsü olduklarından herkesin bu ölçüye istediği biçimi vermesi ya da istediği ideaları bağlaması uygun değildir. İnsanların konuşurken amacı anlaşılmasıdır (Locke 1996: 290-291).

Dördüncüsü, sözcüklerin anlamının belirsiz ve bulanık kaldığı durumlarda, sözcüklerin imlemlerini kesin olarak saptamak için bunların anlamlarının açıklanmasının verilmesidir. Örneğin, bir köylüye “yaprak kurusunun” neyi ifade ettiğini anlatmak için, ona bütün güz vakti kuruyup düşen yaprakların rengi olduğunu söylemek yeterlidir (Locke 1996: 293).

Beşinci ve son olarak Locke; insanların kullandıkları sözcükleri açıklama zahmetine girmek istememeleri ve de terimlerinin tanımlarını vermeye zorlanamayacak olmalarından dolayı, hiç olmazsa bu insanların bir başkasını bilgilendirmek ya da bir şeye ikna etmek iddiasında olunan tüm konuşmalarda aynı sözcüğü hep aynı anlamda kullanmalarının daha olumlu olabileceğini vurgular (Locke 1999: 174).

Kişiler konuşurken aynı terimi değişmez/sabit biçimde aynı anlamda kullanılmalıdır. Buna göre Locke dildeki kusur ve kötü kullanımların sebeplerini izah ederken özellikle kullandığımız sözcüklerin zihnimizde bir ideye karşılık gelmesini ister. Bu yaklaşımıyla Locke, kullandığımız sözcüklerin herkes için daha nesnel bir anlamı olabileceğini vurgulamak ister (Ergat 2008: 65-66).

Sonuç olarak Locke, kelimelerin, doğaları gereği belirsiz olduklarını ve bu bakımdan epistemolojik bütün sorunların dil ile ilgili olduğunu düşünmüştür (Locke 1996: 40).

5. Sonuç

Locke ve Berkeley'in ortaya koyduğu görüşler felsefe tarihinde de tartışılmıştır. Özellikle ilk çağ felsefesinde Platon'un *Kratylos* adlı diyalogunda ad, nesne ilişkisi tartışılmış ve adların bilgiyi aktarıcı ve genişletici işlevine değinilmiştir. Nesne, ad ilişkisi bağlamında da adların nesnelere özünü yansıttığını savunan doğalcı yaklaşım ve aralarında özsel hiç bir ilişki olmadığını adların, nesnelere uzlaşma sonucu verildiğini savunan uyuşumcu yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Ortaçağ tümeller tartışmasında da kendini gösteren bu problem uyuşumcu tavrın egemen olmasıyla nominalizm lehine sonuçlanmış ve tümeller yerine tikellerin merkeze alınması anlamında bir paradigma değişimine yol açmıştır. İlk çağdan sonra egemen olan nominalist tavrın hem Locke da hem de Berkeley'de farklı biçimlerde de olsa devam ettiğini görmekteyiz. Çünkü Locke'a göre, sözcükler ya da kelimeler tek başına anlamsız seslerden ibarettir ve ancak zihindeki idelerin işareti yapılarak anlam kazanırlar. Berkeley açısından ise, sözcük ve idea arasında içsel, zorunlu bir anlam ilişkisi yoktur. Var olanlar yalnızca zihnimizde algıladıklarımızdır onların da asılları tikellerdir. Locke'un anladığı anlamda soyutlama ile elde edilen genel sözcükler zihnimizde bile yoktur. Bu doğrultuda Berkeley, soyutlama edimiyle elde edilen soyut genel sözcüklerin iletişim ve bilgi artışı için zorunlu olduğu düşüncesine de karşı çıkmaktadır.

Dilin dolayısıyla da dilsel bir birim olan sözcüklerin işlevi konusunda da özellikle sözcüğün, idea ve nesneyi temsil edip edemeyeceği konusu tartışılmıştır. Platon'dan başlayıp Wittgenstein'in *Tractatus* adlı eserinde resim kuramı olarak netleşen dil-dünya ilişkisindeki işaret ve temsil etme ilişkisinin temellerini Locke'un düşüncesinde de, sözcüklerin ideaların işareti yapılmak suretiyle anlam kazanması ve genelleşmesi şeklindeki anlayışında görmekteyiz. Aynı şekilde, basit ideanın nesnenin işareti olması ve onu temsil etmesi noktasını da resim kuramı ile ilişkilendirebiliriz. Ancak Wittgenstein'in resim kuramınının temel tezi olan işaret edilen ile ifade edilebilir olan ayrımını ve ifade edilebilir olanın nesneye değil olgu durumlarını yansıtan tümcelere ait olduğu anlayışını Locke da görmek mümkün değildir. Bu noktada ayrıca belirtmeliyiz ki gerçek öz ve nominal (adsal) öz ayrımı yapan Locke'a göre, basit ideanın oluşması sürecinde zihin aktif değil pasiftir ve bir

keyfilik yoktur. Ancak buna rağmen maddenin nüfuz edilemezlik niteliği gereğince basit ideanın nesneyi yani nesneye ilişkin gerçek özü temsil etmesi söz konusu değildir. Bu doğrultuda, Locke'un değerlendirmelerinin hem temsil konusunda hem de dilin işlevi konusunda önerme ya da tümceyi merkeze almayıp, bağlamlılık ilkesini içermeyen sözcük ya da kelimeler düzeyinde kalması çağdaş dil felsefesi ile karşılaştırıldığında önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Locke'un sözcüğün anlamını doğrudan nesneye indirgemeyerek idea ile olan ilişkisi üzerinden açıklayan yaklaşımının Frege'de ki özel adın anlamının nesnenin kendini sunma biçimi olarak gösteren ve anlamı nesneye indirgemeyen ama öznellikten de arındırıp üçüncü bölgeden hareketle açıklayan yaklaşımına ilham olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Locke'un anlam kuramında dilin kötü kullanımına ilişkin gördüğümüz idelere ilişkin keyfilik ve öznellik tartışması Frege'nin üçüncü dünya anlayışıyla bir ölçüde çözüme kavuşmuştur. Locke'un anlam belirsizliğinin giderilmesi ve dilin kötü kullanımlarının önüne geçmek için önerilerde bulunması da önemli bir katkı olarak görülebilir. Ona göre, dilin kötü kullanımı ya da anlam belirsizliğini önlemek için birçok öneri sunmak mümkünse de en temelde sergilenmesi gereken tavır daha fazla iletişime geçmek ve daha fazla açıklayıcı olmaktır. Berkeley'e göre ise, anlam belirsizliğini gidermenin yolu, Locke'un aksine sözcükler ve onların işaret ettiği idealar arasında değişmez, sabit bir ilişki olduğu düşüncesinden vazgeçmektir.

Sonuç olarak, Berkeley'e baktığımızda ise, Locke'un düşüncesinin temelinde olan sözcüklerin idelerin işareti yapılarak anlam kazandığı ve genelleştiği görüşüne karşı çıktığını görmekteyiz. Öncelikle anlamı ideye indirgemeyip anlamı sözcüğün ya da kavramın çelişkisiz tanımının verilebilmesiyle açıklaması noktasında da net bir ayırım gözükmektedir. Aynı şekilde Berkeley, Locke'un dilin en temel işlevinin iletişim olduğu düşüncesine de katılmaz. Berkeley'in, dilin iletişim işlevinin yanı sıra pragmatik ve sözel etki oluşturan işlevini de ortaya çıkaran örnekleri onun yaklaşımını Locke'un düşüncesinden ayırmakta ve bizi çerçevesi daha geniş bir anlam kuramı ortaya koyduğu değerlendirmesine götürmektedir. Berkeley'in bu yaklaşımının daha sonra Wittgenstein'in *Felsefi Soruşturmalar* adlı eserinde "anlam kullanımdır" olarak ve benzer şekilde Austin'in *Söz Edimleri* kuramında " bir şey söylemek belli koşulları sağlandığında bir şey yapmaktır" şeklindeki düşüncesine zemin hazırladığı söylenebilir. Dolayısıyla Berkeley'in de Locke da olduğu gibi, kendinden sonraki anlam kuramlarına etki yaptığı ifade edilebilir. Özellikle de dilin işlevine ilişkin düşüncelerinin 20. yüzyılda ortaya çıkan *Analitik felsefe* içinde kendini gösteren *Gündelik dil felsefesi* filozoflarının yaklaşımlarına öncülük ettiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- AÇIKÖZ, H. Mustafa (1998) "Berkeley ve İmmateryalist Metafiziği", İzmir: Ay yıldız Ofset ve Matbaa.
- ALTUĞ, Taylan (2008) *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ALTINÖRS, Atakan (2014) *50 Soruda Dil Felsefesi*, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- ALTINÖRS, Atakan (2003) *Dil Felsefesine Giriş*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- ALTINÖRS, Atakan (2010) "Berkeley'in Dil Ve Anlam Yaklaşımı Üzerine Bir İnceleme", *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar // Sayı: 3 (1)* Ocak, ss. 1-9.
- BENNETT, Jonathan (1971) *Locke, Berkeley, Hume; Central Themes*, New York: Oxford University Press.
- BERKELEY, George (2003) *Yeni Bir Algı Teorisi*, çev. Ertuğ Ergün, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- BERKELEY, George (1996a) *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine*, çev: Halil Turan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- BERKELEY, George (1996b) *Hylas ile Philonous Arasında Üç Konuşma*, çev: K.Sahir Sel, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- CEVİZCİ, Ahmet (2010) *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- COPLESTON, Frederick (1998) *Felsefe Tarihi: Berkeley-Hume*, Cilt: 5/b, çev: Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül (1998) *Kavramlara Felsefe ile Bakmak*, İstanbul: İnsancıl Yayınları.
- CHAPMAN, S (2000) *Philosophy for Linguists, An Introduction*, London: Routledge.
- DENKEL, Arda (1984) *Anlamın Kökenleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- ERGAT, Emir Ali (2008) *Felsefede Dil Düşünce ve Varlık İlişkisi*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- ERNST, Von Aster (1994) *Bilgi Teorisi ve Mantık*, çev: Macit Gökberk, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- KAYA, Keha Mine (2011) *18.Yüzyıl İngiliz Empirist Filozoflarında Dil ve Anlam Sorunları*, Ankara: Pegem Akademi.
- LOCKE, John (1996) *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- LOCKE, John (1999) *İnsanın Anlama Yetisi üzerine Bir Deneme*, çev. Meral Delikara Topçu, Ankara: Öteki Yayınevi.
- WINKLER, Kenneth P (2005) "Berkeley And The Doctrine of Signs", *The Cambridge Companion to Berkeley* (ed. By Kenneth P. Winkler), New York: Cambridge Uiversty Press.

TEPE, Harun, (2010) “Değer Ve Anlam: Değerler Anlamlar Mıdır?”, Anlam Kavramı Üzerine Yeni Denemeler, S. Kibar, S.A. Bayram, A. Sol (der.), İstanbul: Legal Yayıncılık.

**Journal of Strategic Research in Social Science
(JoSRess)**

ISSN: 2459-0029

www.josress.com

2017 © All Rights Reserved